

BÖLÜM 18

I-ARTUKLU SALİH ŞEMSEDDİN DÖNEMİ

Bu bölüm, Artuklu Hükümdarı Salih Şemseddin'in M.S. 1312-1363 yılları arasındaki uzun hükümdarlık dönemini, yönetim anlayışını, kişisel özelliklerini, diğer beyliklerle ilişkilerini ve Mardin'deki genel durumu ele almaktadır.

1-M.S. 1312-1363: Artuklu Salih Şemseddin Döneminde Mardin

Babası Melik Mansur Dördüncü Necmeddin Gazi'nin yerine tahta geçen el-Melik el-Adil İmadüddin Ali'nin hükümdarlık süresi konusunda müellifler arasında farklılıklar bulunmaktadır. İbn Hacer'in rivayetine göre 17 gün, Ebu'l-Fida'nın sözüne göre 13 gün, Ferdi'nin beyanına göre ise 18 gün sonra vefat ettiğine dair kayıtlar düşülmüştür. İbn Hacer'e göre el-Melik el-Adil'in zehirlenerek öldüğü yazılmıştır. Katip Ferdi de yazdığı manzumede rumuzla bu durumu teyit etmektedir.

Bu kısa süreli hükümdarlığın ardından Artuklu tahtına geçen **el-Melikü's-Salih Şemseddin**, elli yıldan fazla süren saltanatıyla **en uzun hüküm süren Artuklu hükümdarı** olmuştur.

Melik es-Salih Şemseddin, kardeşinin vefatından sonra H.1312 yılında Artuklu Sultanı oldu. Tam adı ve künyesi "el-Melik es-Salih Şemseddin Mahmud"dur. Sikkelerinde "Sultan" unvanı bulunmaktadır.

2-Siyasi İlişkiler ve Dönemin Dinamikleri

Melikü's-Salih Şemseddin'in devrinde, Artuklular ile Anadolu'daki diğer beylikler arasında dostane ilişkilerin varlığını gösteren önemli bir olay yaşandı. 748/1347 tarihinde **Eretna Hükümdarı Alaeddin** (1327-1352), büyük oğlu Şeyh Hasan için Melikü's-Salih'in adı belirtilmeyen bir kızını istemişti. Melikü's-Salih, bu evlilik bağıyla Orta Anadolu'da gücünü ve otoritesini artıran **Eretna Devleti'ni** bölgede Artukluları sürekli tehdit eden Akkoyunlu ve Karakoyunlu Türkmenlerine karşı kullanabileceğini düşünmekteydi. Ancak Melikü's-Salih kızını büyük bir çeyiz ile Sivas'a yolladığında, Şeyh Hasan yakalandığı bir hastalıktan kurtulamayıp öldü. Eretna Hükümdarı Alaeddin,

Artuklu hükümdarına durumu belirten bir mektup yollamış ve Sivas'a kadar gelen gelini diğer oğlu Cafer'e nikâhlamıştır. Melikü's-Salih'in rızasını almak için de, Eretnalıların elinde bulunan Artukluların eski merkezi **Harput'u** onlara geri vermiştir.²

İlhanlıların 1336 yılında yıkılmasıyla³ birlikte, Karakoyunlu ve Akkoyunlularına bağlı birçok Türkmen boyu Doğu Anadolu'da faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu durum, bölgedeki siyasi dengeyi önemli ölçüde etkilemiştir.

3-Yönetim Anlayışı ve Kişisel Özellikleri

Melik es-Salih Şemseddin döneminde adaletli bir yönetim olduğu, ilmi hayatına uygulayıp yaşayan, erdemli bir kişi olduğu dönemin müelliflerinden öğrenilmektedir. Bu dönemde kendisiyle ilgili çok sayıda methiye yazılmıştır.

Melik es-Salih Şemseddin döneminde Mısır, Şam, doğu ve batı olmak üzere yönetimi altında bulunan beldelerden bol miktarda ve bir kısmı hiç bilinmeyen malların ticaretinin yapıldığı dönemin müellifleri tarafından kayıt altına alınmıştır.⁴

Melik es-Salih Şemseddin'in, erkek-kız olmak üzere kendi soyundan tam yüz (100) çocuğu dünyaya gelmiştir. Bu çocuklar içerisinde ünlü, seçkin, ata iyi binen ve pehlivan gibi olanlardan yanında ve önünde, yiğit ve sportmen kırk (40) erkek çocuğu ile at sürerdi. Çocukları, dinin gerektirdiği işlerde onunla beraber yardımcı olup gece gündüz babalarıyla zaman geçirdikleri rivayet olunmaktadır. Ayrıca gecenin üçte birini eşleri ile diğer üçte ikisini uyku ve ibadetle geçirdiği dönemin müellifleri tarafından kayıt altına alınmıştır.

İbn-i Kesir, Melik Salih'in ömrünün 80 yaşından fazla, yönetim süresinin de 60 sene olduğunu belirtse de, İbn Hacer buna itiraz ederek, onun daha tüysüz bir genç iken babasının makamında bulunduğunu söylemektedir. Bu sebeple onun yönetiminin 60 değil, 54 yıl olduğu yazılmıştır. Tahta çıkış tarihi 1312 olduğu, ölüm tarihinin 1363 olduğuna göre yönetimde bulunduğu sürenin 51 yıl olması akla daha yakın durmaktadır. Katip Ferdi, Melik Salih Şemseddin'in vefatını H.766 (M.1365) yılının Muharrem ayında olduğunu ve na'sının, Şehidiye Medresesi'ne defnedildiğini yazmaktadır.¹⁴

14 Bölüm Kaynakları : [1] Eretna Beyliği ya da Eretna Devleti, Anadolu'nun Moğol (İlhanlılar) istilasına uğramasından sonra, Sivas ve Kayseri merkezli kurulan, 1335-1381 yılları arası hüküm süren bir Anadolu beyliğidir. [2] "Artuklu-Eretna Münasebetleri" (Bu referansın tam künyesi verilmelidir.) [3] İbn-i Kesir, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, XIV, 279. İbn Kesir, 736 tarihinde "Tatar Hanı Ebu Said" in vefatından bahsetmektedir. [4] Ferdi, Katip. *Mardin Artuklu Melikleri Tarihi*, s. 34.